

Магістр 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Наведено перелік податкових пільг, які використовуються в країнах з розвинутою економікою для стимулювання інноваційної діяльності, розглянуто механізми податкового стимулювання інноваційної діяльності зарубіжних країн, запропоновано податкові інструменти розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Аннотация. Приведен перечень налоговых льгот, которые используются в странах с развитой экономикой для стимулирования инновационной деятельности, рассмотрен механизм налогового стимулирования инновационной деятельности зарубежных стран, предложены налоговые инструменты развития инновационной деятельности в Украине.

Annotation. A list of tax incentives, which are used in developed economies to stimulate innovation, is provided, tax incentive mechanism of innovation in foreign countries is considered, the tax instruments of innovation development in Ukraine are proposed.

Ключові слова: інноваційна діяльність, податкові пільги, податкове стимулювання.

Однією з головних цілей інституційних трансформацій у сучасній Україні є формування інноваційного вектора розвитку, який сприяє забезпеченню високого рівня її конкурентоспроможності, набуття переваг у глобальній конкуренції, ефективній капіталізації прибутку господарювання суб'єктів, стійкому економічному зростанню національного господарства.

Процес змін має бути орієнтований на створення власної інноваційної моделі, яка враховує ряд об'єктивних факторів і умов, насамперед, наявність науково-технічного та інноваційного потенціалів, розвиток інститутів держави та підприємництва щодо інноваційної діяльності, формування середовища, сприйнятливих до інновацій.

Однак дослідження вітчизняного ринку інновацій свідчать, що нововведення, впроваджені українськими підприємствами, орієнтовані на вдосконалення вже наявної продукції та технологій її виробництва [1, с. 5]. Відставання підприємств України за інноваційною діяльністю від країн з розвинутою економікою, відсутність розвинутої інноваційної інфраструктури не дозволяє їм забезпечити високої конкурентоспроможності, а отже, й стійкого економічного зростання.

Свідченням цього є те, що сьогодні, за оцінкою експертів Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), Україна згідно з індексом зростання конкурентоспроможності 2011 – 2012 рр. (Global Competitiveness Index) зі 142 країн світу посідає 82-ге місце. Перша сімка країн виглядає так: Швейцарія, Сингапур, Швеція, Фінляндія, США, Німеччина та Нідерланди. За інноваційною компонентою цього індексу Україна посіла 93-тє місце [2, с. 15, 357].

Загалом можна зазначити, що рівень інноваційного розвитку окремих вітчизняних підприємств та інноваційна система України не відповідають вимогам світового конкурентного середовища.

В усіх розвинених країнах інновації та інноваційна діяльність є предметом постійної уваги держави, оскільки вони є запорукою економічного розвитку та гарантом національної економічної безпеки. Для забезпечення цих явищ зарубіжні країни широко використовують податкове стимулювання.

В Україні значний внесок у розвиток податкової підтримки розвитку інноваційної діяльності зробили В. Геєць, О. Жилінська, Ю. Іванов, Б. Кваснюк, А. Кузнєцова, Б. Маліцький, А. Никифоров, С. Онишко, О. Попович, В. Семиноженко, В. Соловйов, Л. Шаблиста та ін.

Недостатність законодавства з регулювання інноваційної діяльності, недостатня кількість досліджень з цієї тематики обумовлюють необхідність вивчення зарубіжного досвіду державного податкового стимулювання.

Метою цієї роботи є аналіз світового досвіду державного регулювання і підтримки інноваційних процесів та можливість його використання Україною.

За допомогою податкових механізмів здійснюється досягнення таких цілей економічної політики, як забезпечення зайнятості, підтримка малого та середнього бізнесу, розвиток інноваційно-інвестиційної сфери. Податкові механізми стимулювання в державній підтримці інноваційної активності використовуються не так давно. Вперше у 1966 р. податкові знижки, які становлять зменшення податкової бази на суму інноваційних витрат капітального характеру, були надані японським компаніям. У США їх почали надавати у 1981 р. У 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. податкові пільги, які стимулюють організацію і фінансування власних науково-дослідних підрозділів, отримують компанії більшості країн світу. За період застосування ці пільги виявили себе як надійний інструмент науково-технічної, промислової та інноваційної політики держави, який сприяє вирішенню важливих економічних завдань.

Податкова підтримка є практичним та ефективним інструментом державного впливу на інвестиційно-інноваційну діяльність суб'єктів господарювання, адже вона:

передбачає широке охоплення вітчизняних підприємств, які реалізують інновації;

пов'язана з повною автономією ухвалення рішень підприємством, на відміну від субсидій або пільгових кредитів, коли підприємства повинні відповідати необхідним критеріям відбору;

передбачає рівність умов для всіх учасників економічної діяльності [3, с. 117].

У світовій практиці податкового стимулювання інноваційної діяльності існує два основних напрями: надання окремих податкових пільг, пов'язаних із реалізацією інноваційних проектів або діяльністю інноваційних організацій, та створення спеціальних податкових режимів підтримки інноваційної діяльності в рамках технопарків [4, с. 93].

Найбільш поширеними видами податкових пільг першої групи є зменшення бази оподаткування на суму інноваційних витрат та зменшення податкових зобов'язань податку на прибуток (податковий кредит). Причому в закордонній практиці використовуються два види податкового кредиту: об'ємний та пріоритетний. Іншим напрямом стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання є створення та розвиток технопарків.

Слід зазначити, що встановлення об'ємних пільг характерне для країн, державна інноваційна політика яких спрямована, передусім, на зростання кількості інноваційно активних підприємств, зокрема за рахунок залучення малого бізнесу. Лідерами в запровадженні пріоритетних пільг є Японія і США. У національних інноваційних системах цих країн порівняно з іншими значною є частка великих корпорацій, для яких характерний певний рівень інноваційно-інвестиційних витрат. Відповідно, і державна інноваційна політика там спрямована на податкове стимулювання розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності за допомогою застосування приросту цих пільг [5, с. 83].

Щодо іншого напрямку податкової підтримки інноваційної діяльності, то в більшості розвинених країн світу функціонують технопарки, які є основними елементами інноваційної інфраструктури, котра забезпечує функціонування інноваційної моделі національної економіки. Технопарки є найбільш ефективною системою, яка відповідає новим державним пріоритетам за наявності дефіциту бюджетних коштів для фінансування науки, забезпечена прийнятими в усьому світі податковими пільгами для науково-виробничих установ [6, с. 284].

Загалом перелік податкових стимулів, які впроваджуються, є досить широким. При цьому уряди обирають різні стратегії через відмінності у цілях, структурі виробництва і загальному податковому середовищі. Таким чином, програми підтримки інновацій можуть мати істотні відмінності у країн зі схожими, на перший погляд, цілями. Тому важливо брати приклад з найбільш успішних у цій сфері країн, щоб удосконалити наявні механізми та уникнути помилок у процесі створення нових програм.

У своїх дослідженнях В. Коваленко та М. Мельник [7, с. 301] визначають п'ять характеристик, які повинна містити кожна програма податкового стимулювання: великі обсяги фінансування, щоб мати вплив на інвестиційні рішення; прогнозованість, щоб надати можливість здійснення довгострокового інвестиційного планування; простота, щоб забезпечити розуміння програми компаніями; низький адміністративний тягар, щоб заохотити навіть малі компанії, претендувати на ресурси; чіткий цільовий профіль, щоб концентрувати кошти там, де вони матимуть найбільший ефект.

Найбільш ефективні і популярні механізми податкового стимулювання, що використовуються у світовій практиці оподаткування на сьогодні, наведені в таблиці.

Таблиця

Механізми податкового стимулювання інноваційної діяльності [8, с. 64]

Механізм податкового стимулювання	Об'єкт стимулювання	Країни, які використовують дані заходи податкового стимулювання
Списання витрат на НДДКР	Об'єм інвестицій у НДДКР, темпи зростання інвестицій у НДДКР	Австрія, Австралія, Бельгія, Великобританія, Угорщина, Німеччина, Данія та ін.
Податковий дослідний кредит	Об'єм інвестицій у НДДКР, співробітництво між приватним підприємництвом та дослідницьким середовищем	США, Франція, Норвегія, Великобританія, Канада
Спеціальні режими амортизації основних фондів	Інвестиції в дороге дослідницьке обладнання	Австрія, Бельгія, Данія, Італія, Іспанія, Ірландія, Португалія, США, Швеція
Інвестиційний податковий кредит	Інвестиції в технологічну модернізацію компанії	США
Податкові пільги на дохід з іноземного джерела	Трансфер технологій	Країни-члени ОЕСР
Податкові пільги на прибуток від продажу акцій	Інвестиції у високоризикові довгострокові проекти, дифузія інновацій	США
Податковий кредит на заробітні плати	Об'єм інвестицій, інвестиції в людський капітал	Нідерланди

Дані, наведені в таблиці, показують, що податковими інструментами стимулювання інноваційної діяльності, якими користується більшість країн світу є списання витрат на НДДКР, спеціальні режими амортизації основних фондів, податкові пільги на дохід з іноземного джерела. Використовуючи ці податкові пільги, інноваційне підприємство зменшує базу, яка підлягає оподаткуванню, має можливість швидше оновлювати основні фонди та розширює сферу своєї діяльності, отримуючи більше прибутку.

Також досвід зарубіжних країн свідчить про тривале й поширене застосування такої податкової пільги, як створення неоподаткованого резерву, наприклад у країнах Західної Європи [9, с. 136–137]. На даному етапі створення неоподаткованих резервів розглядаються як податкові пільги, механізм яких передбачає звільнення від оподаткування частини прибутку компаній шляхом її зарахування до

неоподатковуваних резервних фондів з метою фінансування в майбутньому певного кола потреб. Один з основних напрямів застосування цієї пільги – створення резерву для здійснення інвестицій.

Механізм податкової пільги у формі резерву полягає в тому, що визначена відносно відповідної бази (вартості активу) сума відрахувань до резерву вираховується з об'єкта оподаткування у звітному податковому періоді. Такі відрахування можуть здійснюватися протягом установленого строку, передбаченого для формування резерву, а його кошти – використовуватися в господарському обороті підприємства без обмежень до моменту їх спрямування за цільовим призначенням. У разі несвоєчасного чи нецільового використання коштів резерву такі суми зараховуються до складу оподаткованого доходу платника із застосуванням штрафних санкцій.

Створення в Україні ефективної системи податкового стимулювання інноваційної діяльності потребує перегляду дієвості податкових пільг, які надаються державою сьогодні, та державної підтримки розвитку інноваційної інфраструктури з використанням світового досвіду, враховуючи особливості економіки України.

Наук. керівн. Іванов Ю. Б.

Література: 1. Рудика О. В. Розвиток інноваційного потенціалу підприємства у трансформаційній економіці : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.01 / Рудика О. В. ; ХНЕУ. – Х., 2006. – 21 с. 2. The Global Competitiveness Report 2011–2012. World Economic Forum Geneva, Switzerland 2011 [Electronic resource]. – Access mode : <http://gcr.weforum.org/gcr2011/> 3. Мединська Т. В. Удосконалення податкової політики стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні / Мединська Т. В. // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1 (10). – С. 117–120. 4. Іванов Ю. Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект : монографія / Іванов Ю. Б., Єськов О. Л. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2007. – 328 с. 5. Никифоров А. Є. Податкове стимулювання інноваційної діяльності / А. Є. Никифоров, В. М. Діба, В. О. Парнюк // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 78–86. 6. Іванов Ю. Б. Современные проблемы налоговой политики : Учебное пособие / Іванов Ю. Б., Тищенко А. Н. – Х. : ИД "ИНЖЕК", 2006. – 328 с. 7. Коваленко В. Зарубіжний досвід податкового стимулювання інноваційної діяльності / В. Коваленко, М. Мельник // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 300–307. 8. Иванова Н. И. Налоговое стимулирование ин инновационных процессов / Н. И. Иванова. – М. : ИМЭМО РАН, 2009. – 160 с. 9. Система податкових пільг в Україні в контексті європейського досвіду / [А. М. Соколовська, Т. І. Єфименко, І. О. Луніна та ін.]. – К. : НДФІ, 2006. – 320 с.